

2. Монетарний огляд за 2008 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2008/2008.pdf
3. Монетарний огляд за 2009 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2009/2009.pdf
4. Монетарний огляд за 2010 р. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.bank.gov.ua/Publication/econom/Mon_review/2010/2010.pdf
5. Самойлов А.В. Кредитование автотранспортной сферы [Текст] / Самойлов А.В. // Вестник ТГУЭиФ. — 2010. — № 4. — С. 91-100
6. Ватаманюк М. Споживча поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки [Текст] / Ватаманюк М. // Фінанси України. — 2004. — № 12. — С. 69-76.
7. Селиванова И. Правовые аспекты поглощения компаний в Украине [Текст] / Селиванова И. // Юридичний радник. — 2006. — № 3 (11). — С. 35-38.
8. Климчук Я.К. Влияние кризиса на деятельность предприятий в сфере грузовых автоперевозок [Текст] / Климчук Я.К. // Вестник ОУЭБ. — 2010. — № 12. — С. 56-61
9. Григорьян Т.А., Карамышева И.И. Планирование на автотранспортном предприятии [Текст] : учеб. пособ. / Т.А. Григорьян, И.И. Карамышева. — Тюмень : Изд-во ТюмГНГУ, 2008.— 138 с.
10. Вантажні перевезення за 2006-2010 рр. [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Реалізація потенціалу транспортної інфраструктури України в стратегії посткризового економічного розвитку [Текст]. — К. : НІСД, 2011. — 37 с.

УДК 336.1:657.6:625.7/8

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПІДПРИЄМСТВ

Кандидат економічних наук Дегтярьова О.М.

В статті висвітлюються теоретичні засади організації проведення моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємств. В роботі розкрито сутність моніторингу, визначені етапи його проведення, що дозволило з'ясувати роль моніторингу в процесі прийняття управлінського рішення.

Article is devoted working out of theoretical bases of the organization of carrying out of monitoring of financially-budgetary discipline of the enterprises. In work the essence of monitoring is opened, stages of its carrying out that has allowed to establish a role of monitoring in the course of acceptance of the administrative decision are defined.

Постановка проблеми. Масштабність фінансових порушень змушує державу здійснювати постійний контроль за витрачанням державних коштів, шукати шляхи зміцнення фінансово-бюджетної дисципліни підприємств. Моніторинг фінансово-бюджетної дисципліни дозволяє оцінити її стан на підприємстві з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Для прийняття раціональних управлінських рішень важливим є систематичний аналіз і максимально точне прогнозування динаміки ряду фінансово-економічних показників, що можливо зробити тільки на основі об'єктивної системної інформації. Проте на теперішній час в Україні немає єдиного правового поля функціонування моніторингу. Незважаючи на розмаїття теоретичних та прикладних досліджень зі створення та функціонування систем, у науковій літературі майже не міститься теоретичних розробок, спрямованих на організацію моніторингу стану фінансово-бюджетної дисципліни підприємств. Крім того, права та обов'язки органів контролю, які мають право проводити моніторинг, регламентовано окремими законодавчими актами відповідно до їх статусу, проте єдиного вираженого закону, який би чітко визначав поняття «фінансово-економічний контроль», «моніторинг», «фінансово-бюджетна дисципліна», «суб'єкт», «об'єкт» контролю та моніторингу, форми, методи контролю, інформаційну базу, ефективність заходів контролю та моніторингу на сьогодні в Україні не існує, що дає нам підстави для його науково-методологічного створення та дослідження.

Аналіз публікацій та постановка завдання. Проблемам створення та функціонування системи моніторингу достатньо приділено уваги в працях вітчизняних та зарубіжних учених, але майже немає теоретичних розробок, пов'язаних з організацією моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємств.

Розробленість досліджуваної теми не однаково стосовно її окремих аспектів. Проблемам створення та функціонування системи фінансового моніторингу приділяли увагу в своїх працях І.О. Бланк, П. Єго-

ров, Л.О. Лігоненко, В. Ковалев, С. Кузнецова, Б. Литвак, Р. Манн, Д. Хан, М. Чумаченко та інші. Теоретичними та практичними питаннями фінансового контролю займалися В.Д. Андреев, І.А. Белобжецький, М.Г. Белов, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, М.М. Головань, Г.М. Давидов, Ю.А. Данілевський, Є.В. - Калюга, Л.М. Крамаровський, В.Г. Мельничук, В.С. Рудницький, Л.А. Савченко, В.К. Симоненко, І.Б. - Стефанюк, Б.Ф. Усач та інші. Проблемам зміцнення фінансово-бюджетної дисципліни приділяли увагу в своїх працях М.В. Бариніна-Закірова, І.Б. Стефанюк та багато інших науковців і практиків.

Однак у теоретичних й концептуальних розробках науковців висвітлювалися лише окремі аспекти досліджуваної проблеми. Дискусійними залишаються підходи до трактування самого терміна «моніторинг». Актуальність і недостатня розробленість питань фінансово-бюджетної дисципліни є основою для проведення наукових досліджень.

Метою статті є розроблення науково-методичних основ проведення моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємств.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання: узагальнити методичні основи проведення моніторингу, визначити його сутність та роль у процесі прийняття управлінських рішень

Основна частина. В сучасній економічній літературі (Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакова, І.О. Бланк) моніторинг трактується як етап процесу формування стратегії розвитку підприємства, який триває протягом всього періоду її реалізації. Під моніторингом розуміється визначення відповідності поставленим стратегічним цілям стану внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства [1, 2]. Головним аспектом такого підходу до визначення сутності моніторингу є відповідність. Професор І.О. Бланк розглядає моніторинг як складову частину фінансового контролю, метою якого є не тільки оперативне порівняння нормативних і фактичних показників для виявлення відхилень, а ще й визначення взаємозв'язку і взаємозалежності між ними та миттєвого впливу на фактори з метою нормалізації ситуації, що склалася [1]. В.А. Забродський [3] та І.Й. Плікус [4] розглядають моніторинг як спеціальне організоване систематичне і безупинне спостереження за фінансовою діяльністю та фінансовим станом об'єкта й оперативною їх оцінкою. Професор С.Скибінський вважає, що моніторинг «буквально означає спостереження, оцінку та прогноз стану» та повинен попереджати дії або перешкоджати негативним діям [5]. Більшість теоретиків та практиків розглядають моніторинг як елемент управління, як інструмент регулювання економікою підприємства [6].

Такий підхід на загал поділяється більшістю теоретиків і практиків, а тому викликає значний інтерес до теорії моніторингу як комплексу джерел, методичного інструментарію і засобів узагальнення інформації. У переважній кількості публікацій моніторинг розглядається не тільки як інструмент, метою якого є широкоформатний спектр інформації, але й його абсолютно конкретна мета в удосконаленні процесу управління підприємством.

Ми вважаємо, що не слід приписувати моніторингу функції економічного аналізу і прогнозування. Моніторинг виконує, перш за все, пізнавальну та інформаційну функцію, тоді як економічний аналіз забезпечує вивчення господарських фактів, явищ і процесів за допомогою оцінки та діагностики. Моніторинг — це спеціально організований безперервний процес збору і обробки інформації з різних джерел з метою своєчасного інформування управлінців для прийняття адекватних управлінських рішень або корегування цільових параметрів об'єкту. На підставі моніторингової інформації проводиться аналіз, оцінка, визначаються тенденції та динаміка розвитку об'єкту, фактори, які здійснюють вплив на нього, передбачається подальший розвиток процесів.

На практиці достатньо часто використовується поняття фінансово-бюджетна дисципліна. Але суть цього поняття не визначено ні науковцями, ні практиками, ані на законодавчому рівні.

Оскільки бюджетна дисципліна є частиною фінансової дисципліни і не може існувати окремо без неї, нами пропонується розглянути поняття саме фінансово-бюджетної дисципліни. Дослідивши поняття фінансової дисципліни та бюджетної дисципліни, визначимо власне тлумачення фінансово-бюджетної дисципліни як обов'язковий для всіх підприємств, установ, організацій, посадових осіб порядок здійснення фінансової діяльності з додержанням вимог законодавства щодо порядку перерахування платежів до бюджету і витрачення бюджетних асигнувань.

Визначення стану фінансово-бюджетної дисципліни підприємств неможливе без проведення відповідного моніторингу. Оскільки вид моніторингу обумовлюється об'єктом дослідження, визначимо, що моніторинг фінансово-бюджетної дисципліни підприємства — це спеціально організований безперервний процес збору і обробки інформації із різних джерел з метою визначення стану фінансово-бюджетної

дисципліни на підприємстві як інформаційної основи для прийняття адекватних управлінських рішень або коригування цільових параметрів об'єкту.

Системна мета моніторингу полягає в забезпеченні інформаційної підтримки розробки і реалізації управлінських рішень, забезпеченні органів управління повною, достовірною, регулярно оновлюваною інформацією.

Моніторинг як інформаційна система повинен відповідати наступним вимогам:

- мати цільову спрямованість (значимість інформації);
- забезпечувати неперервність і систематичність спостережень;
- забезпечувати оновлення даних;
- забезпечувати максимальну достовірність та об'єктивність інформації;
- забезпечувати порівнюваність інформації результатів моніторингу за різні проміжки часу, а також з аналогічними господарюючими суб'єктами.

Предметом застосування моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни є комплекс господарських процесів і фінансово-економічних відносин сфери матеріального виробництва та невиробничої сфери, зокрема: використання бюджетних коштів чи державного майна, дотримання встановлених правил формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

Моніторинг має такі важливі характеристики як складність і націленість на результат. Він може бути охарактеризований як процес так і система. Якщо моніторинг розглядається як процес, можна вказати на його послідовність, направленість, функцію збору інформації, її систематизацію.

Моніторинг як система складається із сукупності взаємозв'язаних елементів: суб'єкта та об'єкта дослідження, мети дослідження, параметрів, а також необхідної методологічної бази. Елементом усередині системи моніторингу властива організованість, яка визначається ступенем управління зв'язками між елементами системи і зв'язками системи з навколишнім середовищем. Спеціальна організація взаємодії елементів на пряму відображає властивість організованості системи. Система моніторингу буде функціонувати тільки тоді, коли всі елементи будуть наділені конкретним змістом, їх взаємодія буде спеціально організована, а науковою базою здійснення моніторингу будуть принципи системності, законності, ефективності, керованості тощо.

Система моніторингу призначена для забезпечення рішення задач розвитку підприємства обслуговує процес прийняття управлінських рішень, сприяє проведенню комплексного аналізу, розробки стратегічних варіантів розвитку соціально-економічних систем, інноваційних проектів, які дозволяють збільшувати обсяг виробництва та збуту продукції.

Для того, щоб правильно відобразити систему організації моніторингу, необхідно визначити роль моніторингу в процесі прийняття управлінського рішення. Будь-який управлінський вплив здійснюється завдяки інформації управління, а повідомлення органам управління про обставини, що склалися, — через інформаційний стан. Іншими словами, прийняття рішення — це цілеспрямований процес переробки «інформації стану» в «інформацію управління». Прийняти правильне рішення можна тільки за наявністю достовірної інформації на всіх етапах процесу формування рішення. Але не можна застосувати положення «своєчасно інформую — означає керую». Для цього необхідно перетворити «інформацію стану» завдяки аналізу та прогнозуванню в «інформацію управління».

Більшість науковців (І.О. Бланк, І.Ц. Плікус, В.А. Забродський тощо) вважають, що моніторинг об'єднує такі важливі функції управління як: спостереження, аналіз, оцінка, діагностика відхилень фактичного стану від норми, регулювання цих відхилень, а деякі (наприклад, С. Скибінський) додають ще й прогнозування кількісних та якісних показників фінансово-економічної діяльності підприємств для попередження появи небезпечних для суб'єктів господарювання факторів, що зумовлюють економічні, фінансові, банківські, страхові, валютні та інші ризики, з одного боку, та достовірності, актуальності, науковості та цінності інформації, з іншого боку. З таким твердженням можна не погодитися. Застосування спостереження не завжди є обов'язковим елементом моніторингу. Так, не всі об'єкти можна дослідити за допомогою спостереження. Як правило, даний метод використовується у сукупності з іншими методами, зокрема: тестування, анкетування, вивчення документальних джерел та інші. В екологічному моніторингу спостереження являється одним із основних його елементів, і моніторинг виправдано починати саме з нього. Спостереження в фінансово-економічній діяльності не завжди є основним і початковим.

Наприклад, при здійсненні моніторингу платіжних доручень, який використовується органами Державної фінансової інспекції України при проведенні операційного аудиту, спостереження не застосовується.

Враховуючи досягнутий науковий досвід і те, що основою для управління є процес збору, зберігання, опрацювання і передачі інформації для перетворення її в управлінські рішення, пропонуємо розглядати моніторинг як інформаційну основу для аналізу та прогнозування. Схематично роль моніторингу в процесі прийняття управлінського рішення показано на рис. 1.

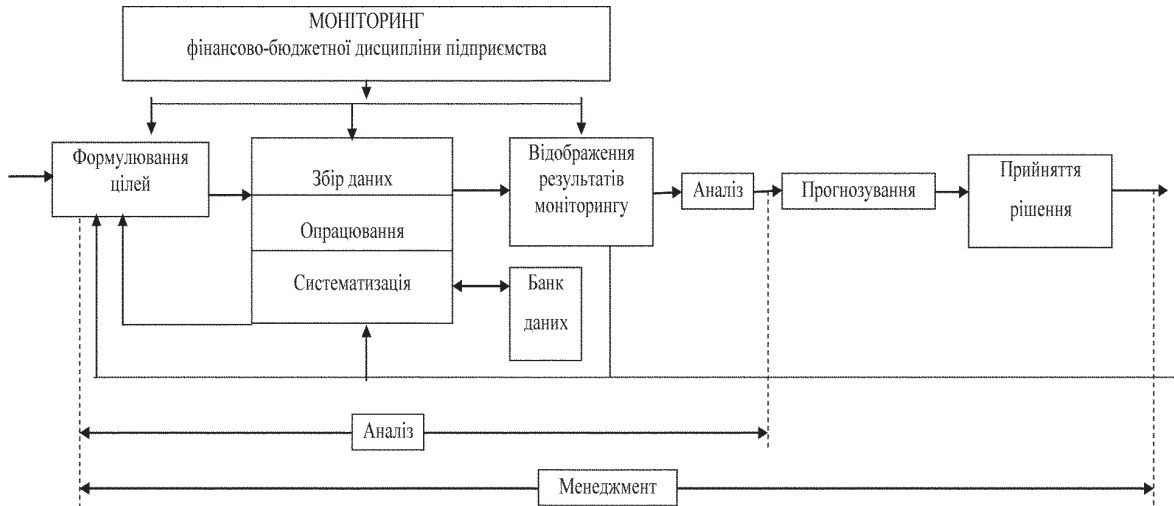

Рис. 1. Принципова схема місця моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємства в системі управління

Для ефективного проведення моніторингу, перш за все, необхідно визначити межі його проведення. В залежності від цілі моніторингу обирається вид моніторингу, який дозволяє підібрати відповідні методи збору та опрацювання інформації. Вибір ресурсів моніторингу передбачає встановлення необхідного обсягу людських, фінансових та інформаційних ресурсів.

Моніторинг фінансово-бюджетної дисципліни пропонується проводити за такими етапами:

- підготовчий етап (розроблення документа, що встановлює терміни, завдання, виконавців й учасників моніторингу; інструктаж виконавців й учасників; розроблення плану надання інформації);
- збір інформації (спостереження, вимірювання, опитування, компонування бухгалтерських й інших даних);
- опрацювання інформації (складання таблиць, графіків, уведення інформації в ЕОМ і розроблення алгоритмів аналізу);
- систематизація інформаційних потоків;
- створення банку даних (нагромадження та оновлення інформації);
- узагальнення й інтерпретація результатів моніторингу (побудова трендів).

Результатом проведення моніторингу повинна бути комплексна характеристика досліджуваного об'єкта.

На підставі системного підходу сформульовано авторську концепцію моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни підприємств, у межах якої охарактеризовано цілі, завдання, принципи, функції та алгоритм її реалізації, що забезпечують формування необхідного методичного апарату проведення моніторингу та підвищення ефективності прийняття управлінських рішень (рис. 2).

У відповідності з даною концепцією зібрана інформація накопичується і зберігається у базі даних оперативного моніторингу, і являє собою складову частину загальної бази даних всього підприємства. Банк даних — це автоматизована система, яка складається з сукупності інформаційних, програмних, технічних засобів, які забезпечують пошук, обробку, зберігання, оновлення і видачу необхідних даних для прийняття своєчасного управлінського рішення.

Висновки. В даному дослідженні вдосконалена сутність моніторингу, що на відміну від діючого трактування розглядає його як основу для здійснення аналізу та прогнозування в процесі прийняття управлінського рішення і обмежується функціями, котрі реалізуються лише на етапах підготовки, збору, систе-

матизації інформаційних потоків, створення (нагромадження) банку даних, узагальнення й інтерпретації результатів моніторингу.

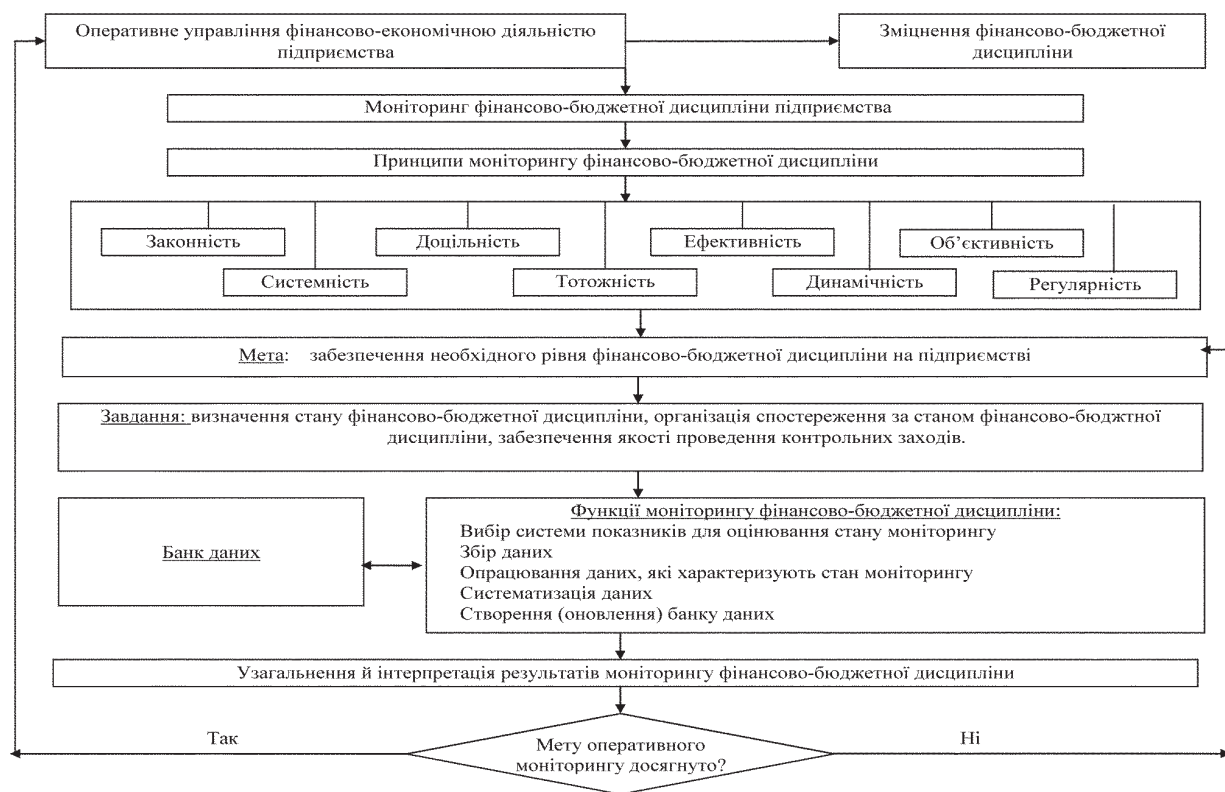

Рис.2. Концептуальна модель моніторингу фінансово-бюджетної дисципліни в управлінні підприємством

Література

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учеб. курс / И. А. Бланк — К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. — 528 с.
2. Мониторинговый анализ как информационная основа социально-экономического управления предприятием (на примере Воронежской области) / Хорев А. И., Воронин В. П., Овчинникова Т. И. [та ін.] // Менеджмент в России и за рубежом. — 2002. — № 3. — С. 14-22.
3. Забродский В. А. Диагностика финансовой устойчивости функционирования производственно-экономических систем / В. А. Забродский, Н. А. Кизим. — Х.: Бизнес Информ, 2000. — 108 с.
4. Плікус І. Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства / І. Й. Плікус // Фінанси України. — 2003. — № 4. — С. 35-44.
5. Скибінський С. В. Маркетинг: у 2 ч. / С. В. Скибінський. — Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2000. — Ч 1. — 640 с.
6. Чуліпа І. Д. Концептуальні засади і основні принципи формування системи моніторингу підприємства / І. Д. Чуліпа // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2008. — Вип. 18. — С. 293.

УДК 330.341

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Кандидат економічних наук Дзюба О.М.,
Лаврик Г.І.

В статті проаналізовано проблеми створення інноваційної економіки та шляхи їх розв'язання.
In the article are analysed the problem of creating an innovative economy and their solutions.